

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ (БЕЗПЕКОЗНАВСТВО, ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА)

Конєва Тетяна Михайлівна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті окреслено переваги інтегрованого навчання та визначено його місце у сучасному освітньому просторі. Водночас запропоновано модель інтегрованого заняття з теми «Натовп», на якому, з одного боку, узагальнено й систематизовано теоретичні знання учнів з окресленої теми, а з іншого, – закріплено їх уявлення про моделі поведінки людини в натовпі під час аналізу творів живопису (Маттіас Грюневальд «Наруга над Христом», Ієронім Босх «Несення хреста») та художньої літератури (Р. Бредбері «Усмішка»). Нестандартна форма роботи, застосування інтерактивних технологій не лише стимулюють увагу молоді, знімають втому та психологічне напруження, але й допомагають ще більше зацікавити її навчанням.

Ключові слова: інтегроване навчання, безпекознавство, зарубіжна література, натовп, психологія поведінки у натовпі, Р. Бредбері «Усмішка», Маттіас Грюневальд «Наруга над Христом», Ієронім Босх «Несення хреста».

У сучасному освітньому просторі чільне місце посідає інтегроване навчання, перевага якого полягає у розвитку інтелектуального й творчого потенціалу молоді, мотивації її пізнавати природу явищ, які вивчаються, встановлюючи причинно-наслідкові зв'язки, сприймати навчання як цілісну систему.

Узагальнити й систематизувати знання учнів з теми «Натовп», закріпити їх уявлення про моделі поведінки людини в натовпі допоможе робота з творами живопису та художньої літератури.

Натовп як соціальна небезпека – широко розповсюджене явище в суспільстві, яке загрожує життю і здоров'ю людей. Натовпом називається велике скупчення людей, які вийшли на вулицю або зібралися в приміщенні, та їхня поведінка є протиправною і являє собою небезпеку як для тих осіб, що перебувають у натовпі, так і для осіб, що знаходяться поза натовпом [2, с. 79]. Специфічною ознакою психології поведінки в натовпі є здатність особистості «розчинятися» у ньому, втрачати індивідуальні риси внаслідок неглибоких власних переконань. Люди починають однаково думати, діяти. Весь натовп стає однією істотою. Цей процес розвивається на підсвідомому рівні. Дії людей у натовпі майже не залежать від їхнього освітнього та культурного рівня.

Науковці розрізняють 4 види натовпу:

1. Випадковий – група людей, увагу яких привернула яка-небудь подія, наприклад, ДТП.
2. Експресивний – група людей, згуртована прагненням спільно висловити свої почуття: радість на весіллі, горе на похоронах, солідарність на мітингу або маніфестації.
3. Конвенційний – група людей, котрі є учасниками масових розваг (глядачі, вболівальники): їх об'єднує цікавість до дійства, на яке вони реагують згідно із традиційними ритуалами та нормами (звідси і походить назва «конвенційний», тобто такий, що передбачає угоду).
4. Діючий – група людей, що виконує фізичні дії. Діючий натовп буває:
 - агресивним (масові агресивні дії людей, наприклад, самосуд натовпу над злочинцем);
 - панічним (масова втеча людей від небезпеки);
 - корисливим – оволодіння якимись цінностями (наприклад, пограбування магазинів під час стихійних лих, мародерство);
 - повстанським – дії натовпу, зумовлені обуренням проти влади (об'єднання людей проти утисків) [2, с. 79].

До спільних рис натовпу належать наступні:

1. Натовп – це завжди велика група людей.
2. Натовп існує протягом досить короткого часу, тому не встигає розмежуватися за своїми симпатіями чи антипатіями.

3. Люди в натовпі перебувають у безпосередній близькості, що дає їм змогу підтримувати між собою слуховий і зоровий контакт, володіти однією і тією ж інформацією, відчуваючи при цьому реакції одне одного на зовнішні стимули. Взаємний вплив людей у натовпі сприяє створенню єдиного настрою («колективної душі» – за Г. Лебоном).

4. Натовп, відчуваючи свою єдність і силу, може швидко радикалізуватися, змінюючи характер й спрямованість своїх дій. Натовп позбавлений ієрархічного поділу, тобто всі люди всередині натовпу є рівними, відмінності між ними знівельовані.

Натовп як небезпечне соціальне явище ніколи не переставав хвилювати як науковців, так і митців у різних країнах світу. Зокрема, стражденний шлях Ісуса Христа на Голгофу, який був оточений натовпом ворогів, відображений у численних малюнках відомих живописців. До зображення цього болісного моменту у житті Христа звернувся й німецький художник Маттіас Грюневальд, який у 1504 (прибл.) році написав картину «Наруга над Христом». Ця картина має доволі рідкісний іконографічний сюжет. В Євангелії розповідається, що після зради Іуди в Гефсиманському саду варта призвела Христа в будинок первосвященника Кайафи і всю ніч чинила над ним наругу. Знущаючись над його пророцтвами, стражники одягли на його очі пов'язку і, б'ючи по обличчю, вимагали вгадувати, хто бив.

Глядача вражає на полотні натовп римських солдат, який знущається над ув'язненим Христом. Солдати шаленіють від власної жорстокості. У кожного з них немає сумніння в тому, що вони справедливо карають зухвальця, який постав проти існуючого закону і порядку. Характерно, що в Ісуса зв'язані не тільки руки – у нього зав'язані очі. Неначе мучителі не хочуть, щоб жертва бачила їх. Але вони даремно побоюються, їхні обличчя неможливо запам'ятати: перекошені криком, спотворені злістю, вони позбавлені індивідуальних рис. Це обличчя єдиного, агресивного організму. Натомість Грюневальд зображує Христа в образі людини, сповненої величавої лагідності і терпіння. Мальовниче рішення покликане справити сильне враження на душі глядачів своєю навмисною різкістю, напруженістю, холодними, висвітленими тонами, їхнім дисонансом. Грюневальд мислить як живописець, відкриваючи емоційну значимість колориту, його здатність бути носієм стихії почуттів. Тож мистецтвознавці говорять про можливий вплив на Грюневальда великого нідерландця Гуго ван дер Гуса, який помер за десятиліття до перебування Грюневальда в Червоному монастирі біля Брюсселя. На картині видно фігуру Йосипа з Ариматеї, який намагається умовити пихатого стражника пожаліти Христа, а також скорботне обличчя іншої людини, що, благаючи, взяла того ж стражника за плече. Юрмище фігур посилюється занепокоєнням кольору, і все це супроводжується різкими звуками флейти і ударами барабана, що їх робить людина, яка стоїть у глибині зліва.

Друга картина – це витвір славетного фламандського художника Ієроніма Босха. Робота називається «Несення хреста» (1490 – 1500). Всю площину картини займають обличчя людей. Але у них немає нічого людського. Вони об'єднані тим, що всі нагадують своєю будовою і виразом морди хижих риб, птахів, тварин. Це спільне, жадливе обличчя жорстокого, тупого, агресивного натовпу. А посеред картини – світле, терпляче, жертвне обличчя Христа. І ще один персонаж, осяяний світлом співчуття і віри, – лице святої Вероніки. Люблячи Христа, караючись його муками, вона витерла його спітніле чоло своєю хусткою. І – диво! На тканині з'явилось нерукотворне зображення Ісуса. Але на той час ця єдина людина не могла протистояти божевільній силі натовпу.

Отже, розглядаючи ці шедеври живопису, можливо пояснити і сформулювати особливості психології натовпу:

- а) втрата індивідуальності та особистої відповідальності кожного;
- б) зниження інтелекту і посилення емоцій;

- в) наявність лідера;
- г) легке піддавання навіюванню;
- д) швидка зміна настрою.

Дослідити специфіку людської поведінки у натовпі можливо, звернувшись до аналізу психологічної новели «Усмішка» (1962) американського письменника Рея Бредбері. Невеликий за обсягом прозовий епічний науково-фантастичний твір має зовнішній (зображення незвичайної події в житті міста) і внутрішній (еволюція душевного стану героя) сюжети. Письменника цікавлять не стільки наукові відкриття і фантастичні пригоди, скільки люди. Тому можна вважати «Усмішку» психологічним твором.

В основі новели – акт вандалізму – знищення мешканцями міста духовних цінностей епохи Відродження у зв'язку з їх ненавистю до минулої цивілізації, наслідки якої вкрай жахливі: «Міста – купи руїн, шляхи від бомбардувань – наче пилка вгору – вниз, поля ночами світяться, радіоактивні» [1, с. 317]. Митець водночас художньо досліджує психологію кожного учасника події, використовуючи різні прийоми: діалоги, символи, деталі, екскурси в минуле, контраст, парадокс, гротеск, сарказм та ін. Характер Грігсбі, наприклад, виразно вимальовується, з одного боку, в діалозі з Томом, коли чітко виявляється його позиція щодо техногенної цивілізації («Не встигнеш отямитись, аж знову війна») [1, с. 318], а з іншого – завдяки вчинкам на майдані під час «знайомства» з шедевром живопису.

Важлива роль належить і так званим екскурсам у минуле, з яких читач дізнається про «найцікавіші» моменти з життя Грігсбі: святкування дня науки, під час якого розбивали останній у місті автомобіль, або погром друкарні, складу боєприпасів, авіаційного заводу тощо. Грігсбі – це продукт хворого суспільства. Його бунтарство пов'язане з відчаєм та безвихіддю.

Рею Бредбері вдається змалювати не тільки індивідуалізовані (Грігсбі, Том) характери, а й створити збірний образ представників міста Майбутнього. Художньому завданню вираження такого образу підпорядковані зображувальні засоби, зокрема прийом поліфонії (багатоголосся). Американський фантаст виявляє високу майстерність у створенні полілогу: він вкладає великий зміст у короткі перехресні репліки безіменних персонажів:

- Сер, це більше ніколи не повернеться?
- Що – цивілізація? А кому вона потрібна? Будь-що, не мені!
- А от я готовий її терпіти, – мовив один з черги. – Не все, звичайно... [1, с. 318].

Образний ряд в «Усмішці» витриманий на контрастах. Темрява протистоїть світлу, крики – тиші, людина – цивілізації, потворне – красі. Герої також заряджені боротьбою протилежностей. Крізь людську душу проходить тріщина. Одні, як, наприклад, керівники владних структур міста, котрі очолюють акт вандалізму, провалюються в прірву бездуховного існування; інші, хоча і вважають, що ще знайдеться людина, у якої «душа горнеться до гарного» [1, с. 318], і «підлатає цивілізацію» [1, с. 318], свідомо стають на сторону перемагаючого Зла, і тільки у деяких починає пробуджуватися почуття прекрасного, здатне врятувати світ.

Хлопчик Том – головний герой новели – на першому етапі, за нашими спостереженнями, був байдужим до прекрасного. Його характер вирізнявся неабиякою жорстокістю і непохитністю. Не було видно рис, притаманних гарному вихованню, тобто Том нічим не відрізнявся від інших людей, котрі його оточують. Він легко піддається загальному впливу і тому був готовий спотворити видатний шедевр Леонардо да Вінчі. Ознайомившись із його родиною можна зробити висновок, що всі члени сім'ї байдужі один до одного, відсутня душевна близькість у родинних стосунках.

Як показує аналіз тексту, не відаючи про те, що собою являє твір мистецтва, душу хлопчика переповнює почуття жаданої злоби і гніву: він, як і інші учасники події, «з розширеними зіницями», «засмаковуючи», «накопичуючи слину» [1, с. 318], просувався вперед до картини. «Серце Тома, – пише Бредбері, – билосся часто-часто, і земля палила його босі п'яти» [1, с. 318].

Другий етап настає з того моменту, коли Том починає цікавитись виглядом картини,

яку всі так жадають пошматувати. Саме відтоді він почав вирізнятися з поміж інших, бо їм зовсім неважливо було знати, що потрібно знищити, аби це було рук людини.

«Кажуть, вона посміхається. Кажуть, їй 400 років» [1, с. 316], – промовляючи це, Том отримав у відповідь від Грігсбі байдужі слова, які не несли жодної корисної інформації. Він нетерпляче чекав появи шедевра не для того, щоб знищити його, а заради лиш поглядом доторкнутись до картини, яка вже скільки століть чарувала людей своєю посмішкою. «Скоро ми її побачимо?» [1, с. 316] – запитував Том, в надії по швидше побачити шедевр.

У головного героя несподівано з'являються нові вислови, які він використовує на адресу Грігсбі, наприклад: «Добре, сер. Так, сер, звичайно» [1, с. 317]. Том хоче знайти відповідь на запитання, чи існує щось або хтось, що люди б любили? Проте душевна напруга хлопчика зростає, коли він зустрічає диво, над яким час не має влади. Лише два штрихи знадобилися письменнику, щоб передати цю зміну: «Том завмер!.. у нього пересохло в роті!» [1, с. 318].

Потрясіння настільки сильне, що він не може відвести очей від посмішки жінки на картині, ніжної і водночас сумної. І як наслідок – повільно лунають слова Тома: «Вона ж гарна!» [1, с. 318]. Навіть ганебний вчинок Грігсбі не в змозі розірвати єдності двох поглядів, яка з'явилася миттєво. І Том, «відповідаючи на погляд жінки, – вказує Бредбері, – відчував, як калатається його серце, а у вухах неначе лунала музика» [1, с. 319].

Настає момент духовного осяяння. Вдало використаний повтор фрази: «Вона гарна!» [1, с. 319] – закріплює відчуття руху думки хлопчика. Його охоплює почуття любові й глибокої поваги до великого і вічного надбання людської художньої практики. І вже ні тиск присутніх, ні загроза арешту не можуть примусити його здійснити потворний вчинок.

«Але хлопчик, – пише Бредбері, – не встиг і отямитися, як натовп, гукаючи, штовхаючись, борсаючись, поніс його до картини» [1, с. 319].

Для найбільш емоційного змалювання жажливої події письменник звертається до прийому парадоксу та добирає слова, що найповніше розкривають психологічний стан Тома, котрий опинився серед цього дикого людського потоку. Не тільки через загальне відчуття страшного шарварку досягає він цього, а й через зооморфізми, метафоризацію та образне порівняння: «Натовп вив, і руки дзьобали портрет, наче голодні птахи» [1, с. 319].

Проникаючи глибше у внутрішній світ хлопця, автор описує, що саме «Том відчув, коли його понесло, наче швидкою течією» [1, с. 319].

У наступну мить Том діяв уже несвідомо. Він, «сліпо наслідуючи інших, простяг руку, схопив клапоть лисніючого полотна, смикнув та впав..., а отямившись, стояв прикишклий неподалік цієї свистопляски... На поклик Грігсбі він не відповів нічого, тільки, схлипуючи, побіг геть... і стиснута в кулак рука була захована під куртку» [1, с. 319]. Вдало підібрана деталь (жест Тома) допомагає письменникові передати найтонші нюанси дитячої психології: закріпити момент зміни, що відбувався у свідомості героя. Іскра любові, котра зародилася в його душі, вже не залишить хлопчика.

Душевна рівновага настає тільки тоді, коли, осяяний світлом місяця, Том, лежачи в ліжку, побачив на маленькому клаптику ту частину картини, де було зображено чарівну посмішку Мони Лізи.

Американський мислитель завершує дослідження таїни дитячої психології, як і новели в цілому, мотивом надії. Він сподівається, що в пробудженій душі Тома назавжди залишиться добро і краса людини, яка живе в гармонії з природою. Життєстверджуюче звучать останні рядочки твору: «Том тихо повторював про себе знову й знову: «Усмішка, чарівна усмішка». За годину він усе ще бачив її, навіть після того, як обережно склав та заховав. Він закрив очі, і знову у темряві перед ним – Усмішка. Лагідна, щира, вона була там і тоді, коли він заснув, а світ був охоплений німою тишею, і місяць плив у холоднім небі спочатку вгору, потім вниз, назустріч ранку» [1, с. 320].

Отже, в образі головного героя Р. Бредбері втілює своє уявлення людини майбутнього, в душі якої палає промінець добра і краси. Внутрішня еволюція Тома відображає основну думку новели – людина може залишатись людиною тільки завдяки

гармонії з природою та культурою – духовним надбанням людства. Схематично етапи духовного сходження героя можуть бути представлені так: легке піддання загальному впливові натовпу, грубість поведінки, виникнення зацікавленості, заглиблення у роздуми, поява чемності, розходження поглядів, прояв великого захоплення до шедевра мистецтва.

Прозріння Тома, котрий тягнеться до прекрасного, протистоїть у новелі сталій негативній позиції до мистецтва мешканців міста, які під впливом соціальних життєвих негараздів поступово втрачають свою людську природу і перетворюються на натовп. Об'єктом їх ненависті стає картина «Мона Ліза» Леонардо да Вінчі. Характерною прикметою натовпу є те, що він позбавлений ієрархічного поділу — всі люди в середині великої групи людей є рівними, відмінності між ними знівельовані, вони нібито стають однією істотою з надіндивідуальними психічними рисами та властивостями. Зооморфізми, метафори та порівняння «Натовп вив, і руки дзьобали портрет, наче голодні птахи» [1, с. 319] виразно підкреслюють цю його особливість. Натовп можна охарактеризувати як тимчасове об'єднання великої кількості людей, що мають безпосередній контакт між собою та майже ідентично реагують на надзвичайну подію у місті. Це натовп діючий (агресивний). Соціальні негаразди, які існують у суспільстві, зробили об'єктом його ненависті прекрасне. Абсурд життя призвів до абсурдної поведінки мешканців міста майбутнього.

Список використаних джерел

1. Бредбері Р. Усмішка. Д. М. Веприяк. Світова література. 5-8 класи. Київ : «Альфа», 1993. С. 315–320.
2. Основи безпеки життєдіяльності: Розробки уроків у 7-11-х кл. / упоряд. М. Голубенко. Київ : Вид. дім «Шкільний світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006. 128 с. (Б-ка «Шкільн. світу»).

НАВЧАННЯ УЧНІВ БЕЗПЕЧНІЙ ПРАЦІ ПІД ЧАС РОБОТИ З ТЕКСТИЛЬНИМИ МАТЕРІАЛАМИ

Коробка Дарина Сергіївна

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Анотація. У статті аналізуються особливості вивчення теми про властивості текстильних матеріалів та специфіки їх обробки. Зауважується, що у 6 класі передбачено безпосереднє ознайомлення з властивостями текстильних матеріалів рослинного походження, тканинами для виготовлення вишитих виробів, асортиментом тканин і ниток для виготовлення вишитих виробів. Визначено вимоги безпеки, яких повинні дотримуватися учні під і під час роботи з текстильними матеріалами.

Ключові слова: трудове навчання, текстильні матеріали, безпека праці, технологія виготовлення вишитих виробів, правила техніки безпеки.

Збереженню та цілеспрямованому формуванню здоров'я школярів в умовах сьогодення приділяється значна увага. Не остання роль належить проблематиці формування в учнів знань, умінь безпечної праці на уроках в шкільних майстернях.

Аналіз праць науковців показав, що науково-теоретичним аспектам забезпечення здоров'язбереження дітей і молоді присвячено праці С. Болтівця, Н. Коцур, Л. Горяної, Г. Власюк, О. Завгородньої, Г. Кривошеєвої, В. Несторенко, С. Омельченко.

Загальноосвітні функції освітньої галузі «Технології» трансформуються у наступні дидактичні завдання: трудове виховання, профорієнтаційна робота, політехнічна освіта, творча та продуктивна праця. Ці завдання мають змістовне наповнення у вигляді знань і умінь, виражених практичними діями і мотивацією особистості та її ставленням до трудової діяльності, що проходять через весь період навчання з першого класу включно.